

Մ Խ Ի Թ Ա Ր

(Ետք տես էջ 264)

ՄԵԼՔԻՍԷԹ տրորում, ըզգացուած սրբտով
Թափելով իր բիւր զըզուանքն ու զորով
Մխիթար պատանին զըրաւ ճանապարհ,
Երթալ յիւր բընիկ հայրենի աշխարհ:

Փոխադարձ սիրով զօգուած զոյգ սրբտեր
Թողուցին զիրար. մին իւր հետ տանէր
Բարեգործով հօր մը քաղցր յիշատակ,
Իւր այն վիշտերուն մէջ խոր անյատակ.

Միւսն ալ սիրասուն որդւոյ մ' անըտգիւտ
Անըման պատկերն ու վարք, սէրն ու գուժ
Յիշելով՝ հաւշը ի սրբտին խորէն,
Սիրոյ արցունքներ թափեր ուղիօրէն...

Բասնոյ վանքէն ելլելով Մխիթար
Եկաւ ի Կարին՝ կարանի համար,
Ուր Պօղոս անուն մարդ մը բարեպաշտ
Հիւրընկալեց մեր պատանին ըզգաստ:

Ուփաի երթալով հրեմն ի Հրոմ,
Մեծամեծ բաներ տեսած էր նա հոն,
Եկեղեցական կարգ, պայծառութիւն,
Մեծ վարդապետներ հըմուտ, իմաստուն,

Ձանաղան վանքեր, կրօնքներ բարեկարգ,
Ճօխ գրատունք և հոսկ հոռիմական փառք.
Ջորոնք լըսելով պատանին Մխիթար
Սիրտը կը վառուէր տեսնել զայն աշխարհ:

Բայց զուն հըր ձագիւր, մայրիկ Շահրխատան,
Ահա կը հասնի զաւակդ անըման,
Տատրակն այն աղու՝ որ գիրկդ ու համբոյր
Թողած՝ սըլացաւ մղոններ բազմաբիւր:

Քու ջերմ զըզուանօք բուսած այն ծաղիկ
Ժանտ եղանակաց եղաւ խաղալիկ.

Օրեր, գիշերներ շունեցաւ հանգիստ
Ամէն կողմ տեսաւ նեղութիւն ու վիշտ:

Բայց կըտրէ արցունքըդ, մայր ցաւագին,
Վիշտն է որ յեղի կու տայ յարգ ու զին,
Պսակ առանց կրօնի, կեանք առանց փորձի
Յարգ շանին, ոսկին ի բալըս փորձի:

Նոյն այն իր վըշտեր տեսնելով վերէն
Աչքն այն մըշտարթուն, աչքն աստուածեղէն,
Ղըրկեց առ տատրակըդ թո սրբասուն
Ջամէնօրհնեալ մայր Միածին Որդւոյն:

Բայց պէտք է քամէ նա մինչեւ մըրուր
Դառնութեան բաժակն ի ցաւ սայրասուր,
Դեռ անհուն վիշտեր ու տառապանքներ
Տի զրտեն զօրդդ, օրեր անըմբեր: —

Կարաւանն հասեր ի Սեբաստիա,
Մայրն որդւով բերկրեալ՝ կայտու ու ցընծայ
Խընդութիւն ու լաց յաջորդին զիրար,
Ի վեր քան ըզբան, քան զամէն քընար:

Սուրբ Նըշան վանքին մէջ այնուհետեւ
Ըսկըսաւ փայլիլ զարձեալ նոյն արեւ.
Սուրբ գիրքն ու Եփրեմ և Ոսկեբերան
Եւ այլ մատենանք, ճառք վարդապետական

Վերծանէ անխոնջ, անզույ անգաղար,
Ու գիդէ մըտքին մէջ առատ պաշար.
Հաւաքէ զըրէ նոյն այն զըրքերէն
Վըկայութիւններ՝ որ պէտք զան իրեն:

Երբ բանայր բերանն ի քարոզ, ի խրատ՝
Աղբիւրի մը պէս հոսէր յորդառատ,
Եւ լըկայութեամբք ըսածն հաստատուէր,
Եւ զամէնքն իրեն քարոցին ձըղէր:

Ի Սեբաստիա կը հասնէր մի օր
Վարդապետ մ' որուն անունն էր Գրիգոր,
Ու սուրբ Նըշան վանքը կ'իջեւանէր,
Մինակ չէր, ունէր իր հեա ընկերներ:

Օր մը ճաշէն ետք իրեններուն հետ
Մըտնելով ի ժամ Գրիգոր վարդապետ
Կ'աղօթէր, մէկտեղ էին վանականք
Տեղւոյն, էր նոյնպէս Մխիթար սարկաւազ:

Երբոր նա իրեն ազօթքն աւարտեց,
վարդապետական գաւազանն ուզեց
Տեսնել, Մխիթարայ հրամայեց բեմէն
Երթալ առնուլ զայն ու բերել իրենս:

Ու երբոր նորէն անոր զարձուց զայն,
կատակով ըսաւ. «Առ քեզ գաւազան
վարդապետական», ու ձեռն աւարտեց
ի նշակեալ որ գրուած է Մաշտոցին մէջ:

Հասկեցաւ Մխիթար կատակը, սակայն
Ձիմանալ կեղծեց, ու իբր իրական՝
Գրիգորի ձեռքէն գաւազանն առաւ:
Այն ատեն Գրիգոր վարդապետն ըսաւ.

Այդպէս գաւազան առնելը չ'ընենք
Ըզբեզ վարդապետ, եթէ չես գիտեր
Քարոզել, բայց արդ պէտք ես մի քանի
Խօսք զուրցել, ցուցնել թէ ես արժանի:

Դեռ ըլլալով Մխիթար չէր ճանչեր Գրիգոր,
Եւ ոչ ալ անոր միտքը լուսաւոր.
Եւ չէր իսկ կարծեր թէ յանպատրաստից
կարենայ խօսիլ՝ առաջի հրմտից:

Չըզգաց Մխիթար երկիւղ ըսուած բանն,
Այլ զերդ քարոզիչ վարժ ու բազմամեան,
Ըսաւ. Թե՛ հաճիք ինձ ունկըն զընել,
Պատրաստ եմ՝ զայդ ձեր հրաման կատարել:

Նըստաւ վարդապետն ու հետն եղողներն,
Սպասէին լըսեն ամէնքն անհամբեր.
Եւ նա գաւազան ի ձեռքն կեցաւ
Քարոզի յատուկ տեղն ու ըսկըսաւ.

«Քեզի Սիրոնէն Տէրը գաւազան
Տի զըրկէ հըզօր», զընելով բնաբան,
Մեկնեց խօսեցաւ զըրթթէ մէկ ժամ
վկայութիւններով զըրոց զանազան:

Սըանչացան մնացին անոնք ամէնքն ալ,
Լըսելով քարոզն այն անակընկալ՝
Մի պատանիէ տասնեւեօթ տարուան,
Առանց նախընթաց ինչ պատրաստութեան:

Թովսէփ անունով վարդապետ մ' հասնէր
ի սուրբ Նըշան վանքըն ճիշդ նոյն օրեր.

Փիլիսոփայի ունէր մեծ համբաւ,
Տեղեակ էր ուրիշ գիտութեանց ամբաւ:

Տեսաւ խօսեցաւ Մխիթարայ հետ,
Ճանչցաւ անոր խելքն ու միտք լուսաւէտ,
Ու չէր յագնար հետը խօսելէն,
Կարծեօ թէ դիւթուած էր պատանիէն:

Իսկ անոր զարմանքն աւելի շատնար,
Երբոր Գրիգորի հետ նոյն Մխիթար
վիճէր ու բերէր զօրաւոր փաստեր
Ու նոյն վարդապետը նեղը խօթէր:

Մինչև ստիպուէին երկուքն ալ մէկտեղ
Հասնութիւն տալ փաստերուն զօրեղ.
Ձի վըկայութեամբք զանոնք հաստատէր,
Որոնց՝ ճար չըկար՝ զլուս ծըռել հարկ էր:

Նոր վարդապետին սիրտը կը կապուէր,
Ուստի թափէր բիւր համոզիչ խօսքեր.
Ամէն քար շարժեց, լարեց ամէն ցանց,
Որսալ զպատանեակըն զայն գերազանց:

Աղիւսակ մ' անոր առջեւը դըրած՝
Քերականական ածանցեալ անուանց,
Նոյնպէս Պորփիրի ծառն՝ ուր զըրուած են
Տարբերութիւններ, սեռք, տեսակը ամէն.

Ինձ թէ որ ըլլաս աշակերտ՝ կ'ըսէր,
Քիչ ատենի մէջ մեծ իմաստասէր
Մ' ըզբեզ պիտ' ընեմ ու սարկեցնեմ
Առանց նախանձու ինչ որ ես գիտեմ:

Բայց ի զուր էին այդ ջանքեր, խօսքեր,
Նա վաղ իւր միտքին մէջ հաստատներ էր
Չաշակեւորելու այլ եւս ոչ մէկուն,
Սրբիկու համար ուսում, գիտութիւն:

Ձի ուլ զընելով անոր վարմունքին
Անյարմար զըտաւ իրեն փափաքին.
Առաքինի վարք, աստուածային սէր,
Ասոնց վրայ բընաւ խօսք մ'ալ չէր լըսեր:

Քիչ օր ետք հասնէր մի այլ վարդապետ,
Որ կոչուէր յօղախ, ի զըրոց արզէտ,
Բայց խիստ պահեւորով, զգեստներով խոշոր
կը ձեւացնէր զինք մի սուրբ ճըգնաւոր:

Սա՛ երբ Մըխիթար Էջմիածին էր՝
Տեսնելով անոր արիւնստ աչեր,
Կ'ըսէր. Դեւն ապտակ մ' երեսիդ զարկեր,
Անկից արիւնով աչերդ են լեցուեր .

Այլ եթէ ինծի աշակերտ ըլլաս,
Քու առողջութիւնդ պիտի զըսանաս,
Ըզբեզ դիւական այդ հարուածներէն
Պիտի բըժըշկեմ ես քանի մ' օրէն :

Ահա վարդապետ մ' անունով լօլախ,
Եւ իրաւ մըտքով, սըրտով ալ ծուռ, ձախ .
Ձոր կ'արհամարհէր ուշիմ պատանին
Թէ՛ զինք և թէ իւր խօսքեր դիւային :

Եւ այսօր եկած ի սուրբ Նըշան վանք
Նոյն ինքն յորգորէ, խօսի շարունակ
Որսալու զանի աշակերտութեան,
Բայց իրեն յորդորք, խոսամունք օգն ելան :

Եւ զեռ ուրիշ ճրչափ վարդապետներ,
Որչափ խոստումներ, ճրքան հրապոյրներ
Էտուէ եղան որսալու զանի՝
Որուն և ոչ մէկը չէր արժանի :

* * *

Սուրբ Աստուածամօր սիրովը վառուած
Որ զինքն ի Սեւան էր ոգեւորած,
Ըսկըսաւ շինել երգ ոտանաւոր,
Ձոր եկեղեցիք կ'երգեն մինչ ցայսօր :

Եւ նոյնպէս աւագ տօներու համար
Շարժեր իր սըրտին ու հոգւոյն ջընար,
Ձոր իր բարեկամն յանձնէր կըզերին
Առանց յայտնելու զանուն երգողին :

Բայց ո՞ր կ'երթան ո՞վ սարկաւազդ առոյգ,
Ո՞ր կապած պըրկած աչերդդ քու զոյգ,
Դու որ սահմանուած ես տալ կուրաց լոյս
Ո՞ր այդպէս զընաս անլոյս՝ մըթասոյգ : —

Իր զարնանգեղ փըթթուն հասակին
Հազիւ կը մըտնէր տաննեւով տարին,
Եւ ահա կ'իջնէր յաշերն յորդ արին,
Ու զինքը տանջէր ցաւ անագորոյն :

Հոն վանքին մէջ ոչ զոք ունենալով .
Որ ցուցնէ իրեն դարման ու գորով,
Կ'երթար իր ծնողաց գիրկըն սիրասուն,
Գըտնել իր ցաւոց մըխիթարութիւն :

Այլ ո՞ր բըժիշկ, ո՞ր ի Սեբաստիա
Որ անոր վըշտին դարման մը հոգայ .
Սիրելիք, ծանօթք կ'ընեն գիտցածին,
Բայց չի՛ մեղմանար ցաւը զայրազին :

Խորհուրդ տան ո՞մանք բաղնիք տանելու,
Եւ հոն իր զըլխէն արիւն առնելու,
Որպէս զի արեան յորգութիւնն իջնէ,
Բայց տարւոյն վերջին ամիսն էր զըմէն :

Այնպէս զայրացաւ ցաւն այն անհամբոյր,
Որ կարծես միւէին սլաքներ աշրատուր
Իր աչերուն մէջ, և այն մուլ գիշեր
Հէք սարկաւազին սիրտն հոգին քաղէր :

Այն գիշերն անցաւ եկաւ առաւօտ,
Բայց իրեն համար գիշեր էր աղօտ .
Ձի աջ աչքին մէջ իջնելով սեւ ջուր,
Իւր բիբը ծածկեց մի մուլ վարագոյր :

Ոսպնածեւ բիծ մ'ալ ձախ աչքին վըրան
Կեցած խափանէր լոյսն արեգական .
Եւ այսպէս երկու իր լոյս աչերուն
Տէրեց աղջամուղ մ' ու խոր մըթութիւն :

Ո՞վ պիտի պատմէ զորովագով մօր
Դառնակըսիկի միշտն ու ողբ բիւրաւոր,
Ո՞վ իր ընտանեաց, իր ծանօթներուն
Մ'որմոք, լացն ու կոծ՝ աշոյոյս տըրտմութիւն :

Ձի երբ լըսէին պատանիէն հէք
Թը նա բընաւ լոյս չէր տեսներ երբեք,
Ողբային աղի ողորմ՝ հառաչիւր
Նորափթիթ հասակն ու ժրութիւնն առոյգ :

Իսկ նա նծայելով զանձն իւր բողանգակ
Աստուծոյ կամաց նըւէր պատարագ,
Դըմնէ ցաւերուն սիրով համբերէր,
Եւ իրեն ծընողքն ի նոյն յորգորէր :

Կ'աղաչէր միայն բարերար Փըրկչին՝
Բարեխօսութեամբ Տէրամօր կուսին՝

Որ կարենայ զէթ առանց օգնութեան
Յեկեղեցի դնալ յաղօթն օրհնութեան:

Արդ, նոյն մըթութեան ու ցաւերուն մէջ
Անցան ձմեռուան ցուրտ օրերն և զէջ.
Բայց դեռ յամառած կը մընար արիւնն
Ի մէջ խաւարած իրեն աչերուն:

Սակայն հոգեւոր կըրթութենէ բնաւ
Չըզպրեցաւ նա՝ էր այնքան ծարաւ.
Օրուան մէջ ունէր մասնաւոր ժամեր,
Թորքս աղօթից, խոկմանց պարապէր:

Երբեմն ալ Եփեսոս Որդի զըրբուկէն
Հատուածներ յիշէր՝ զոր գիտեր արգէն,
Կամ՝ երբ ընթերցող մ՝ էր քօնն հանդիպէր
Կարգալ տալով ինքը մտիկ կ'ընէր:

Եւ մերթ կը շինէր զսկստից երգեր
Առ Աստուածամայրն ու յիտըր պահէր,
Եւ երբ զըրազէս մը գար իրեն քով
Ինք կ'ըսէր և նա զըրէր խընամբով:

Թօրինեց երկայն երգ մը այս կերպով,
«Ամենօրհնալ Սուրբ Կոյս զըթա» սկիզբով,
Ոյր հիւսնն երկրորդ տողը, «Մինչ կայր էի
Ուխտեցի՝ կուսէր՝ զի ինձ լոյս տացի»:

Հասեր էր պարնան քաղցրիկ եղանակ,
Ամէն ինչ առնոյր նոր ողի նոր կեանք.
Եւ Մըրիթմարայ ցաւերն այն դաժան
Պէտք էին առնուլ այլ եւս մխնան.

Եւ ահա քաղցին մէջ կը պատմըւր
Եթէ մէկը կայ որ կազմէ զեղեր
Արիւնն աչերէն մաքրելու համար,
Առ որ պէտք էին երթալ անպատճառ:

Վասն զի նա միշտ անկողնի մէջ էր,
Եւ զեղն ուրիշին բընաւ չէր յանձնէր:
Փութեցաւ զընաց առ նա Մըրիթմար,
Եւ ցուցուց աչերն առ այն զեղարար:

Քառասուն օրեր քըսեց շարունակ,
Մինչեւ դադրեցաւ արեանն կայլակ.
Բայց մնայր ձախ աչերն դեռ բիծն օսպիւնէն,
Նոյնպէս ալ աչերն մէջի չուրը սեւ:

Բայց նա ձախ աչքով ըսկըսաւ ընդհուպ
Քիչ մը լոյս տեսնել ու քայել անցուպ.
Եւ ընդունելով իր հայրուածն այսպէս
Շնորհակալ կ'ըլլար Փըրկչին մեծապէս:

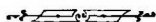
Նորէն սուրբ Նըշան վանքը դարձաւ ան
Ու ձեռք առաւ իր ընթացքն առաջուան.
Քիչ քիչ ձախ աչերն բիծը փարատէր,
Բայց միւս աչքն դեռ սեւ շըրով լի էր:

Արդ խորհուրդ տըւին այն աչերն վըրան
Արտեանտուրքին քով բանալ խարան,
Բայց օգուտի տեղ մեծ վընաս ըրաւ,
Պատճառելով ծանր ու զըծնդակ ցաւ:

Եւ այնուհետեւ մարդկային բոլոր
Դարմաններն ի բաց թողլով՝ օրէ օր
Աստուծոյ խնամով սեւ շուրն իր աչքէն
Անհետ կորսուէր, կ'ազատէր ցաւէն:

Հ. Ա. ՂԱԶԻԿԵԱՆ

Շարայարեյի

Հ Ա Ն Ք

ԵՒ ԻՐԵՆԵՆ ՍՏՈՒԳԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆ

(Շար. տես էջ 300)

Չնկալուող

ԱՍՏՈՒՆԻՆ անգամ այս բառը գործա-
ծուած կը տեսնեմք Հ. Գ. Մէնէլիչեանի Հան-
քարանդեան մէջ. ի բաց առեալ Վ. Հ.
Քալուրուոյ բառարանը, այլ ամենայն բառա-
րաններու և գրոց մէջ կը պակսի ասոր հո-
մանիւր: Այս բառը շատ տգեղ կազմուած
է, բայց սակայն իբրեւ գաղ. բառին Zinc
sulfure թարգմանութիւն, ձեռութենէ հեռի
չէ. առ հասարակ եւրոպական ազգաց մէջ
այս բառի իբրեւ հոմանիշ գերմանական
Blende բառը կը գործածեն, զոր Վ. Հ.
Քալուրի թարգմանաբար [գեր. Blenden
Փայլիլ] փայլուկ անուանած է: Եւ փայ-
26